

Anja Nachaum

Wattenmeer ist jetzt Welterbe
Ett frivilligt rum
Den vita stolen
Stoff

Denna bok ingår i filosofie doktorsavhandlingen
Minnesrörelser
som utgörs av sex separata volymer.
Litterär gestaltning vid Akademin Valand,
konstnärliga fakulteten, Göteborgs universitet.
Avhandlingen är nr 49 i serien Art Monitor.
www.konst.gu.se/artmonitor

ISBN 978-91-979948-7-3

© Författaren & Autor 2015

Omslag och grafisk form: Fredrik Arsæus Nauckhoff

Omslagets insida: Detalj ur *Elbmündung*,

Bundesamt für Seeschifffahrt und Hydrographie, 2009

Litterär gestaltning, Akademin Valand:

www.akademinvaland.gu.se

Ideella föreningen Autor: www.autor.se

Tryckt av Göteborgstryckeriet 2015

Wattenmeer ist jetzt Welterbe

2010

Leva under Elbes mun

Vid Elbes mun

det rivs upp

glider

slår ut river

Sova under Elbes mun

mynning under Elbes mun

mynna i Elbe

(nynning)

Elbe flyter i havet
Fortfarande sig
en smal ränna
där man kan säga
mellan land och land
det finns inget hav
men Elbe finns
där enorma containerfartyg

Stenblockens vassa kanter
smalt vatten böjer sig runt som slöjor
Ingen ser på
Ormbunkar, döda
stammar
stammar
E L B F

ALL

These sites belong to all the peoples of the world, irrespective of the territory on which they are located.

Uppre vid Sonnenstein vandrade Napoleon
Och blickade ned mot Elbe. Gradvis blev fästningen
Ett allt större mentalsjukhus. En liten stad i staden
Dit de levande kom i bussar med övermålade fönster
Röken från skorstenen vällde ut över gatorna
I Pirna. Efter kriget installerades en fabrik
Sextio år senare invigdes minnet. Man tar S-Bahn
Från Dresden, man tar en taxi uppför de medeltida gränderna
Till Gedenkstätte Sonnenstein. Jag har inte varit där
Säger taxichauffören från Montenegro med en skugga
I rösten. Men jag har tänkt att jag skulle

The landscape also features 19th- and 20th-century suburban villas and gardens and valuable natural features. Some terraced slopes are still used for viticulture and some old villages have retained their historic structure and elements from the industrial revolution.

Faller utmed klippväggar
i jättarnas berg
I Dresden på ängarna vid floden
sitter hon med ord i händerna
Fyra år senare kommer andra ord
ur munnen
skriver jag
skriver andra som skriver
Hur står det till, herr doktor?

Justification for inscription. It is an outstanding cultural landscape, an ensemble that integrates the celebrated baroque setting and suburban garden city into an artistic whole within the river valley.

*jag får inte tala, jag är
jag har
begått ett brott*

Ni tvekande, ni som sätter fällor
ni fiskare, ni små, barn av era fäder
vet ni att jag kan namnet på det väldiga nätet
Det Omfattande är dess namn

It has been the crossroads in Europe, in culture, science and technology. Its art collections, architecture, gardens, and landscape features have been an important reference for Central European developments in the 18th and 19th centuries.

De ord som kastades i vattnet
flyter med Elbes ström
Det är ett pansarskepp som heter *Deutschland*
Min bror far över alla hav
men när kriget ska komma kallas han till mynningen
Cuxhaven, tyska bukten
Där är människor, där är han
det kan höras

The value of this cultural landscape has long been recognized, but is now under new pressures for change.

jag är

om vi sätter oss vid stranden

Fartygen samlas i hamnarna
orden kan stryka förbi
skeppet där han står
dess gråa sida

att öppna sig
att inte bestämma i förväg
Att höra: att inte veta

Wasserverdrängung: 10 000 ts

Besatzung: 965 Mann

Hauptbewaffnung: 6/28 cm, 8/15 cm, 6/8,8 cm, 8 Torpedorohre

Geschwindigkeit: 26 sm

Länge: 182 m

Han har ett fosterland

Orden har flera

sidor

var och en är ett språk

så klara i vattnet

Man måste gå ut vid udden
Där Elbe är öppen 15 kilometer
Blottar sin botten vid ebb
men Elbe inte
Den svåraste farleden i världen, säger guiden
strömriktningen ändras var sjätte timme och tjugofemte minut
strömmens snabbhet varierar med tidpunkten i cykeln ebb och flod
och med väder och vind
djupförhållandena varierar dramatiskt
vid högvatten
kan man ingenting se

It is a large temperate, relatively flat coastal wetland environment, formed by the intricate interactions between physical and biological factors that have given rise to a multitude of transitional habitats

Sand passerar genom sandmaskens kropp
och ringlas till en hög
Små pyramider
perforerar vattenytan
Hinnan speglar himlens ljus
Sand. Schlick
Pinnar vid horisonten, det är människor
Priele. Ett system av ådror
på havets botten, jag går längs bäckar
en liten sjö

with tidal channels, sandy shoals, sea-grass meadows, mussel beds,
sandbars, mudflats, salt marshes, estuaries, beaches and dunes.

Rädda mig då och skydda mig
för den som sluter sitt öga om kvällen
så att allt försvinner i djupaste natt
jag är överflödet, Stora Svarta är mitt namn
översvämmad
är min rygg som höljer innanrummet

Walking on the mudflats, you will hear only the sound of wind and
the calls of the birds.

När det blir krig sitter man inte vid stranden
och lyssnar efter ingenting
Varje mun måste stängas
En spärr av järn sänktes ned i farleden
varje ring är inne i fem andra
ringar med korta spetsar
Ingen får komma in i en tysk mynning

It is considered one of the most important areas for migratory birds in the world, and is connected to a network of other key sites for migratory birds.

Jag står med en man vid räcket högt
en lätt bris
över ansiktet
svalka, blåhet
enorma tomma hallar
där de som skulle stanna
vinkade en sista gång till emigranterna
Ni ser strömmen ut mot havet. Es ebbt
När en båt ska lägga till vid kaj
måste den alltid gå mot strömmen
Annars driver den ut

Only here they will find enough food to complete their journey of thousands of kilometres.

Kringblåst av sig själv
hon svävar ett stycke ovanför marken
Pinnarna vid horisonten svävar
Det här är inte heller hennes nu
Där är ett räddningstorn
säger hon till sin dotterdotter
Där kan man klättra upp om man är väldigt långt ut
och inte hinner tillbaka

Up to 6 million birds can be present at the same time.

Der eben noch plätschernde Priel
wird zum reissenden Strom, den man nicht
mehr durchwaten kann
Leicht gerät man im tiefen, klebrigen Schlick,
der einen saugend festhält

Jag gick på Watt med mor
de små pyramiderna
der Wattwurm
uppkavlade byxben
mors hand, grå sand
Bernstein
ingenstans
ord
i hörselgångarna

Var börjar och var slutar de
ekar i mig
hänsynslösa obekymrat
Så småningom faller den snabba strömmen isär
i mindre stycken och skils åt
En sorts osäkra tunga kroppar i munnen
man prövar inte
att uttala dem
de kan ha
en skrämmande kontur

A skein of geese cackle in the air. A wader cautiously picks its way on the newly-exposed seabed looking for worms and shells. The salty air and mud-rich waters fill your senses. Cockles and worms under your feet cause movement in the water and sand. Prawns flash by your ankles and you can see flatfishes close by in the shallow water. Air bubbles created by algae burst at the water's surface.

Jag är en sjöstjärna
jag bor på havets botten
men jag har simmat upp och simmar till dig
jag kan förvandla dig
så att du också kan komma till havets botten
Det var en båt som sjönk
då simmade jag snabbt snabbt upp
och höll emot under båten
sen hämtade jag människor i deras hytter
och simmade med dem till stranden
och sen tillbaka
mina sjöstjärnekompisar höll upp båten
och jag klättrade upp igen och hämtade fler
människor och simmade i land med alla

När vattnet drar sig tillbaka vid ebb
Bortom Mittelrinne, Norderelbe
Aussenelbe
Gräver hjärtmusslorna
ned sig i sanden
halvöppna filtrerar de vattnet vid flod
på de finaste partiklarna
halvöppna
väntar de vid ebb
under himmelshinnan

It encompasses a multitude of transitional zones between land, the sea and freshwater environment, and is rich in species specially

Fiskarna

älskar mycket att simma; de sjunger även
i själva verket uppfylles det tysta vattnet av
det livligaste oväsen. Dock är Marianergravens
natt för djup även för dem

adapted to the demanding environmental conditions.

rädda
sluter
ofödda
namn

Heritage is our legacy from the past, what we live with today and what we pass on to future generations.

Någon bad mig läsa dikter i ett källarrum
På villkor att jag klädde rummet från golv till tak
Med musslor. Det fick ta högst en vecka
Jag tänkte efter länge. Jag läser gärna, sa jag
Men jag kan inte ta på mig detta arbete
Det är en spännande idé med musslorna
Men det är för omfattande. Och jag
Är bara sju dagar till i den här staden

THE DRESDEN ELBE VALLEY. World heritage no. 1156 between 2004 and 2009, when it was deleted from Unescos World Heritage List due to the construction of a motorway bridge across the cultural landscape from the 18th and 19th century.

THE WADDEN SEA. World heritage no. 1314 since 2009. The largest unbroken system of intertidal sand and mud flats in the world. It encompasses the Dutch Wadden Sea Conservation Area and the German Wadden Sea National Parks of Lower Saxony and Schleswig-Holstein. Geologically it is a very young area, about 10 000 years old, and it is constantly changing due to the wind and the tide

Men

flygfisken svävar sömlös fram under månen
sex meter över havsytan, elva tusen meter
över Marianergravens botten av sediment
och slam

Ett frivilligt rum

2011

Det rummet.
Snön.

Ögat, genom vilket.

Alltid två,
alltid delat.

Två, de är tillsammans.
Den ena tar ur den andra.

Jag är i ett annat rum, det snöar utanför.

Ljuset dämpat, sol genom moln.

Snön på golvet.
Flingorna svävar uppåt, runt.

Jag har aldrig varit där.
Bara i vattenbrynet.

Det var långt ut, det var ebb.

Jag var inte förvisad.

Fönsterbågarna är svarta.

Höga vita fönster, kors och lister.
Snön på fönsterbrädet som ett bröd.

Han dog inte där.

Den ön, så långt ut bortom ebb och flod.

Hur kan det vara så vackert när någon bara ser.
Och varje gång frågan.
Säg du, fanns det?

Eller valde du det?

Såg det dig först?

Då är allt väl.
Formade du det?

Jag tänkte att han kunde ha levt där
en tid.

Men han hade inte gjort sig förtjänt
av en förvisning.
Hade han kunnat det, ändå?

Han tog emot järnkorset
av andra graden. De var tre miljoner belönade.

Året var 1940.

Ett badkar, där förevisades operationen
med modellbåtar.

En föreställning, den hette *Seelöwe*.

Det låg fullt av is i Tyska bukten, det var första gången
som barnen såg snö.

De åkte kälke i filmen han gjorde.
Oma borstade snön av yngsta dottern så hårt att hon ramlade
omkull i snön igen.
Avsnittet hette *Die Familie*.

Jag såg isen i hamnen, minsveparna, grå bakom grå,
ljusare grå,
kamerans svepningar över vattnet
och röken ur vattnet,
isblocken som skjuts in i varandra.
Som en målning från holländskt 1600-tal,
ein Seestück,
avsnittet hette *Die Arbeit*.

Filmen var namnlös.

Det medierade ljuset i rummet, det bländande fönstret
delat i två,
britsen är bäddad,
ytan tränger sig fram, visar
skiktet framför ögat.

Det är ett skikt, grått och fläkat.

Det avgränsar rummet från andra hållet.
Det är vårt håll.

Ljuset läcker in genom det ena fönstret
och löser upp spröjsarna,
fönstret intill är blickstillta svartvitt med tio rutor.

Nu har det slutat att snöa.

Isen deformerar karmens form.
Isbildningar.

Nu tar vi stel snö och lägger i vattnet i badkaret,
a zinc tub,
ett annat skikt.

Ett berg av is och ett litet, litet krigsfartyg.

Flera tusen hästar skulle transporteras
över Engelska kanalen.
According to the plan, German troop movements would be carried
out with a primitive armada of barges pushed by tugboats.

Fötterna som sprang ombord på ett av fartygen
och plötsligt stannade, tvekade.
Såg han det, fanns det?

Eller sa han till medan han filmade: Bleiben Sie stehen, bitte.
Nur einen Moment.
Danke.

Skämten bland befälen, de provar lösskägg.

Lydnad är kamratskap.
En båt är en ö.

Den mörka snön mot rutorna, genom kameran.
Om kontrasten är stark kan snön bli svart.

Isen på rutorna är starkare än snön på fönsterbrädet.

Där inne.

Snöflingor virvlar igen.

Sladdarna, lampans fot.
Bilderna är riggad.
Golvet är skräpigt.

Vi ska se det.

Isen blir klarare, genomskinlig
ut mot kanterna av berget.
Det är meningslöst att se efter var båten befinner sig.

A tradition existed within the German military of employing toy soldiers as a means of teaching military strategy and planning actions.

Helgoland är en ö långt ute i Nordsjön.
Man kan inte resa dit på havsbotten med häst och vagn.

Utifrån ser man att isen finns på insidan av fönstren.
Snö på fönsterblecken.
Det är ett frivilligt rum.

Att ha ett ansikte.

Den tinade och åter frusna isbeläggningen, och bilden bakom.
En svart list bakom en svart list som håller rutan
som vi ser igenom.

Ett visst avstånd.
Fraktaler av is.

It nonetheless shares something with art.
Both are involved with play and with the representation of reality
by models of it.

Hoffmann von Fallersleben blev förvisad från Preussen 1842
på grund av sina demokratiska åsikter.
På den tiden var Helgoland en brittisk ö.
Där skrev han en dikt som blev nationalsång. Deutschland
über alles.

Han var också antisemit.

Också i korsens vinklar ligger snö.

Kamratskapets skämda frukter.
Sebastian Haffner emigrerade till England år 1933.

Operation *Seelöwe* sattes aldrig i verket.

Det större mörkret på ena sidan.

Vid officiella tillfällen sjungs numera endast den tredje strofen.

Krossad is på golvet, skivor av is i vattnet, de gnistrar.

Det var en plats som heter Dietzimmervelath, nära holländska gränsen.

Du hast dies Zimmer verlassen.

Snökorn virvlar hårt i luften.

Det var inte det rummet.

Sista veckan i april 1945. Frukträden måste ha blommat över.

Alltid snittet där sidorna möts.

En planlös föreställning utan publik.

Verkameradet.

En mark som inte längre.

Den lilla lilla båten vid ett normalstort isblock.

Kärlandet, en liten tropp,
ni grävde ner er runt kyrkan med era vapen.
Oberleutnant zur See, i arméuniform.

Jag får solen i ansiktet.

Nu ser jag bara isens spegling i vattnet.
Det omvända isberget, en allt djupare, vitare grop.

Och vattnet helt stelt.

Einigkeit und Recht und Freiheit.

Skikt efter skikt av vitt, gråvitt, vitt i ett gråare vitt
som mörknar mot kanten.

Det ser ut som en öppen mun på fönsterrutan.

Där isen lossnat ett stycke, kanske trädgrenar, svarta.

Snön driver in över solen, vattnet ligger öppet ut mot Nacka.

Den vita stolen

2010

1.

Är det jag som sitter på stolen.
Den vita glömda stolen i det gröna mörka rummet.
Lutar sig en aning tillbaka.
Då prasslar en plastfilm. Veckad stelt och skör.
Ljuset går igenom.
Jag rätar på ryggen jag lyssnar.
Brunröda, bortblekta.
Bortsjunkna.

2.

Vita stol utanför.

3.

Det vita på min tunga, mamma.
Glödlampans stjärnljus.
Är det härifrån jag kommer.
Att jag kom från ett mörkt rum.
Jag breder ut mig.
Tysta massa över borden.
Vit, hård, uppsprickande
över.

4.

Och du som ligger i sängen.
Som bäddats med vatten.
Du på den brunröda mattan därunder
det är samma matta som under.
Som jag vidrör med tåspetsar
det är inte samma.

Eller är det min säng
när jag kommer hem till hotellet
jag böjer mig över.
Det smutsiga vattnet.
Det rena vattnet speglar mitt ansikte.
Strax under ytan
Kindheitsmuster.

5.

Vem ska sitta vid mig
när jag ligger i sängen.
Vem ska sitta mot plasten.
Filmen.
Mattans död i sängen.
Speglar. Vatten. Över.

6.

"Jag litar på att du har ett minne
av en spis"
Det har jag inte.
Det går inte att komma längre
det går inte att karva mer i samma stycke!

7.

Nu sitter alla kring det bruna bordet.
Under den röda lampan
liknar ett snäckskal.
Den hänger så lågt över bordet
alla måste luta sig.
Böja huvudet mot oljan.

Blick stilla. Dryper längs hakan.
Hjärtat dunkar därinne.
Det är ett brunt skåp med stängd dörr.
Jag ser ned i ovalen
där lyser lampans kalla röda
skål.

Stoff

2011

Det är en annan bok. Det är skumt i rummet.
Gryning eller skymning.
Det är en stor andning runt om. Jag sträcker ut handen i
andningen

jag har hunger.
Jag sträcker ut handen ur din väv, handen går av.
Jag sträcker in handen i din väv, väven faller sönder.
Stoft.
Jag sträcker in handen i texten, den
är en oskriven andning.
Jag föll genom dina minnen. De har krympt.
Jag vänder på dem och ser att de bär alla museets diskreta stämpel.
Trädet växer och spelar och sträcker sina grenar in i det som andas
och ut ur det.
Tyst motstånd var det enda.
Då böjer trädet sina grenar ut ur himlen.
Bär mig inte ut ur andningen

Det är en annan väv.
Genomskinlig och ändå kunde man inte se igenom.
Och rätt kort då. Kleine Flügelärmel.
Den mellanblå färgen. Den längtar jag efter.
Jag håller upp mellanväven.
Den andningen. Den längtar jag efter.
Vad har mellan för färg.
Jag drömde att en stor orm låg hoprullad på mitt huvud
och förvandlades till en fjäril.
Jag låg mellan väv och väv.
Och vi fick mörkblå träningsoveraller
minns jag, de var så mjuk.
Så mjuk inuti.
Min pappa hade en men den försvann.
Och jag blev så ledsen.
Hon sover i rummet intill, det var länge sen.
Ur trädet stiger en stor luftbubbla.
En droppe uppåt ur kronan.
Ytspänningen dras ut, en ballong
darrar till, släpper
och försvinner i luften

Det är andra röster som du spelar.
Jag får inte glömma dig.
Jag ska sträcka ut handen med lösryckta stycken.
Låta rösterna lösgöra sig.
De är inte dina, du säger dem inte.
Hur kunde jag höra att det fanns.
Så mycket som inte.
Och.
Hörselspår, att springa någon till mötes

Vi brer ut näsdukarna
på den svarta jorden
Den mörkblå kjolen
kappan sydd av en yllefilt
de vita blusarna
förklädena utan fläckar
den mellanblå klänningen
Stenar så de inte flyger bort
Det lyser i färgerna
En dag kommer frost
vita stenar svagt
Jag ska aldrig vara svart för dig

Noter

Verk som satt spår i texterna:

WATTENMEER IST JETZT WELTERBE

Elbmündung, 1:50 000, utg. av Bundesamt für Seeschifffahrt und Hydrographie, 2009

Martin Stock, Hans-Heiner Bergmann, Herbert Zucchi, *Watt. Lebensraum zwischen Land und Meer*, Boyens Buchverlag 2007

Das Totenbuch der Ägypter, översättning, inledning och kommentarer Erik Hornung, Patmos Verlag 1995/1979

Wir von der Kriegsmarine. Ein Erinnerungsbuch, utg. Oberkommando der Kriegsmarine, Verlag Erich Klinghammer 1939

Unescos webbsida om världsarv år 2010, www.whc.unesco.org

Texterna på s 31 och s 35 är hämtade ur Tua Forsström, *Marianergraven. Oratorium för solister, damkör, stråkkvartett och cembalo*, Albert Bonniers förlag 1990

ETT FRIVILLIGT RUM

Anselm Kiefer, *Piet Mondrian – Unternehmen "Seelöwe"*, fotografiskt verk
Hoffmann von Fallersleben, "Lied der Deutschen"

Sebastian Haffner, *Geschichte eines Deutschen. Die Erinnerungen 1914–1933*,
Deutscher Taschenbuch Verlag 2002

Mark Rosenthal, *Anselm Kiefer*, Philadelphia Museum of Art 1987

DEN VITA STOLEN

Meta Isaeus-Berlin, *Chair Beside Bed, I am Not at Home, Almost As Usual*,
Vad minnet väljer, Jag förlåter ingenting, installationer

Christa Wolf, *Kindheitsmuster*, Sammlung Luchterhand 1999

STOFF

Teuri Haarla, *Muisti, multa, ruumis, Muistimultaruumis*, fotografier

